

Kulttuuri- ja kirjallisuuskasvatus

POM-AI-suurryhmä 10.10.2024

merja.a.kauppinen@jyu.fi

5.1 LUKUTEATTERI

MIKÄ MENETelmä?

Lukuteatteri on kirjoitetun tekstin ääneen lukemista yleisölle. Se kehittää kaikkia lukutaidon osa-alueita: teknistä lukutaitoa, lukusujuvuutta, luetun ymmärtämistä, eläytyvää lukemista sekä luetun tulkitsemista ja elävöittämistä. Monipuolisuudessaan lukuteatteri **soveltuu kaikenikäisille ja -taitoisille oppijoille**. Lukuteatteritekstiksi sopii mikä tahansa teksti: oppikirjan luku, lehtiartikkeli, fiktiivinen teksti tai oppijoiden itsensä tuottama materiaali. Lukuteatteriesitys syntyy varsin nopeasti, sillä mitään ei opetella ulkoa eikä esityksessä tarvita välttämättä lavasteita tai varsinaista näyttöä. Nopein tapa on käyttää valmiita käsikirjoituksia. Näitä löydät esimerkiksi Reetta Niemelän TARU®-oppaaseen tuottamasta lisämateriaalista (ks. TARU®-kotisivuilta <https://tarinoillalukijaksi.fi/>).

Lukuteatterissa ääneen lukeminen ja lukemisen harjoittelu saman tekstin ääressä on motivoivaa, sillä yhteisenä tavoitteena on tuottaa esitys tekstin pohjalta ja toimia ryhmässä. Lukuteatterissa esiintyjät elävöittävät lukemista monin tavoin: äänenkäytöllä, efektiäänillä, eleillä, liikkeillä sekä pienellä rekvisiitalla. Lukuteatterissa lukemista ja esiintymistä on helppo eriyttää, sillä esityksessä voi esimerkiksi lukea yksin, kaksin tai ryhmässä. Lisäksi lukuteatteri on turvallinen tapa harjoitella esiintymistä ryhmän tarjoaman sosiaalisen tuen ansiosta.

Esityksessä tarvittava **käsikirjoitus voi olla valmis teksti, tai oppijat voivat laatia käsikirjoituksen jonkin tekstin pohjalta itse**. Valmista käsikirjoitusta käytettäessä esityksen painopiste on erityisesti lukusujuvuudessa ja eläytyvässä lukemisessa. Käsikirjoituksen laatiminen tekstiin yhdessä tuo menetelmään luetun ymmärtämisen, merkitysten ilmaisemisen ja syvällisemmän kirjallisuuskeskustelun ulottuvuuden.

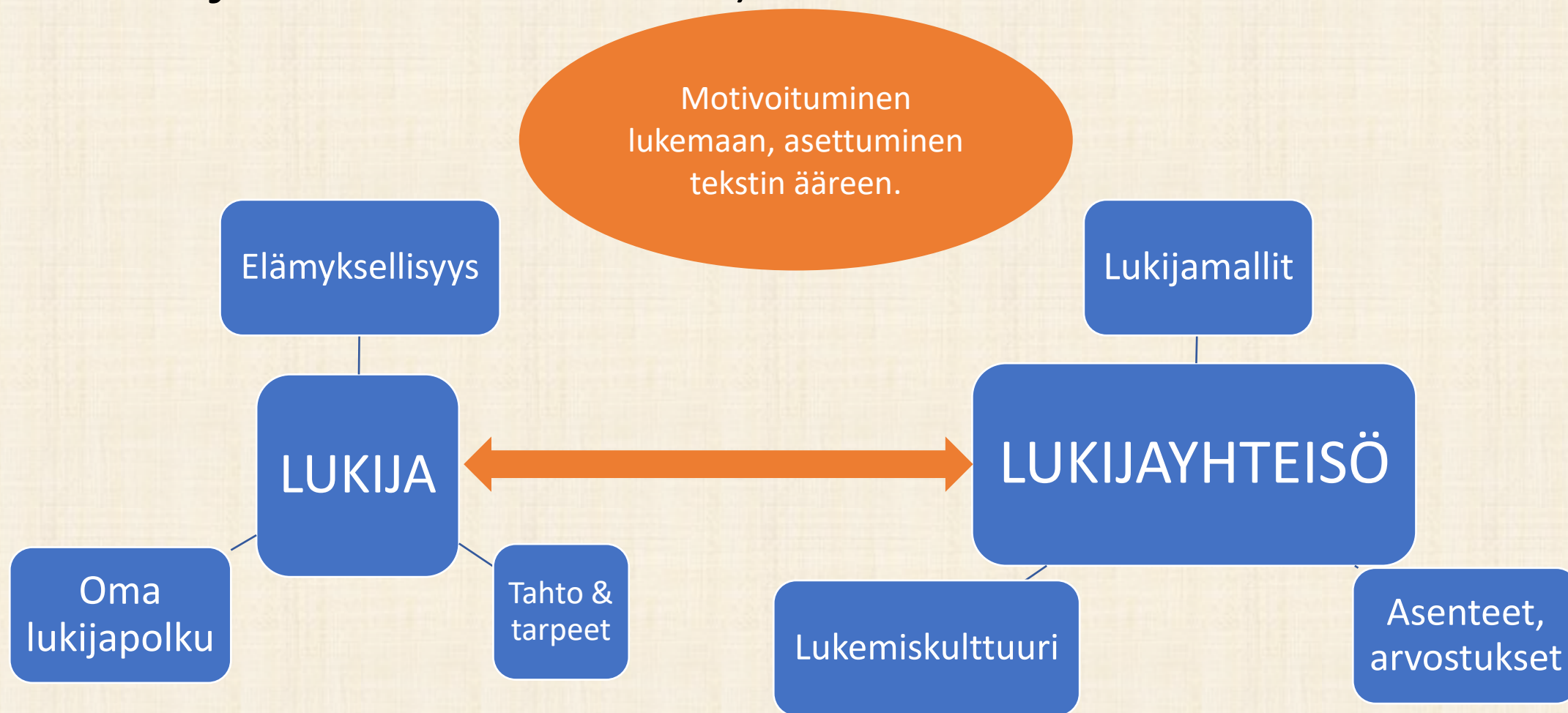
Esityksen harjoitteluun käytettävä aika riippuu oppijoiden lukutaidosta. Erityisesti aloittelevien lukijoiden voi olla tarpeen harjoitella eläytyvää lukemista mallintamalla tai erillisin harjoituksin (ks. ideoita esim. Lukukipinä-teoksesta). Samoja keinoja tekstin haltuun ottamiseksi voi käyttää monikielisessä ryhmässä tai oppijoilla, joilla on lukihaasteita. Myös tekstin palastelu hyvinkin pieniin osiin toimii lukusujuvuuden ja ymmärtämisen haasteissa.

Lukuteatteria kokeilemaan!

TARU®-opas <https://tarinoillalukijaksi.fi/materiaalit/>

Hyvinvointia lukemisesta (reading for pleasure, lukijaksi kasvaminen) – koko kuva TARU®-mallin mukaan

Emme kasvata erikseen kehoja tai mieliä
vaan kokonaisia ihmisiä.
(Granö & Turunen, 2020.)

Opetuksessa laaja-alainen
näkökulma teksteihin vuoden
2004 POPSista lähtien, nyt
näkyvissä kaikissa opseissa &
vasussa.

”Tarvitsemme monenlaisten lukijoiden malleja - -Katse olisikin aiheellista suunnata lasten yhä yksilöllisempiin lukemisen tarpeisiin ja taidon kehittämisen reitteihin sukupuolesta riippumatta.”

Koulun ja kirjaston yhteistyön merkitys!

Mielipide | Lukijanmielipide

Lukijaksi kasvetaan yhteisössä

Lukemisen mallit ja tuki ovat lapselle ja nuorelle tärkeitä.

Lukevan aikuisen mallit ja vertaisten into johdattavat tekstin ja lukemisen äärelle. KUVA: VEERA KORHONEN

16.8. 2:00

TUTKIMUSPROFESSORI Juhani Rautopuro otti Helsingin Sanomien jutussa (14.8.) esiin keskeisen tekijän lukemisharrastuksen ja lukutaidon sukupuolittuneisuuden taustoista. Jos sukupuolittuneen osaamisen taustalla olisi vain muutama tunnistettava tekijä, ne olisi jo tunnistettu.

Olemme kehittäneet opettajankoulutukseen vuodesta 2017 TARU® -Tarinoiden lukijaksi -mallia, jossa lukemaan kannustamisen lähtökohtana ovat lukijayhteisöt. Kodeissa, varhaiskasvatuksessa, koulussa, kirjastoissa sekä seuratyössä ja harrastusyhteisöissä on mahdollisuus tukea lasten ja nuorten lukijuutta ryhmissä. Lukevan aikuisen mallit ja vertaisten into ja kannustus johdattavat monin tavoin tekstien ja lukemisen äärelle.

Tarvitsemme selkeästi monenlaisten lukijoiden malleja, taustoiltaan ja sidosryhmitään erityyppisiä lukijoita tekstien pariin. Esimerkiksi lukumummit ja -vaarit yhtä hyvin kuin eri-ikäiset lukukummit ovat lapselle ja nuorelle oivallista lukuseuraa. Katse olisikin aiheellista suunnata lasten yhä yksilöllisempiin lukemisen tarpeisiin ja taidon kehittämisen reitteihin sukupuolesta riippumatta.

Juli-Anna Aerila

opettajankouluttaja, Turun yliopisto

Merja Kauppinen

opettajankouluttaja, Jyväskylän yliopisto

Teksti, joka
saa aistit auki
tuo lohtua
auttaa kestämaan
auttaa tyhjentämään
mielen
lisää hyvinvointia
saa tuntemaan itseä tai
 muita paremmin.

“Kirjallisuuden lukemisella on merkitystä”

Aerila & Kauppinen, Sytytä lukukipinä (2019)

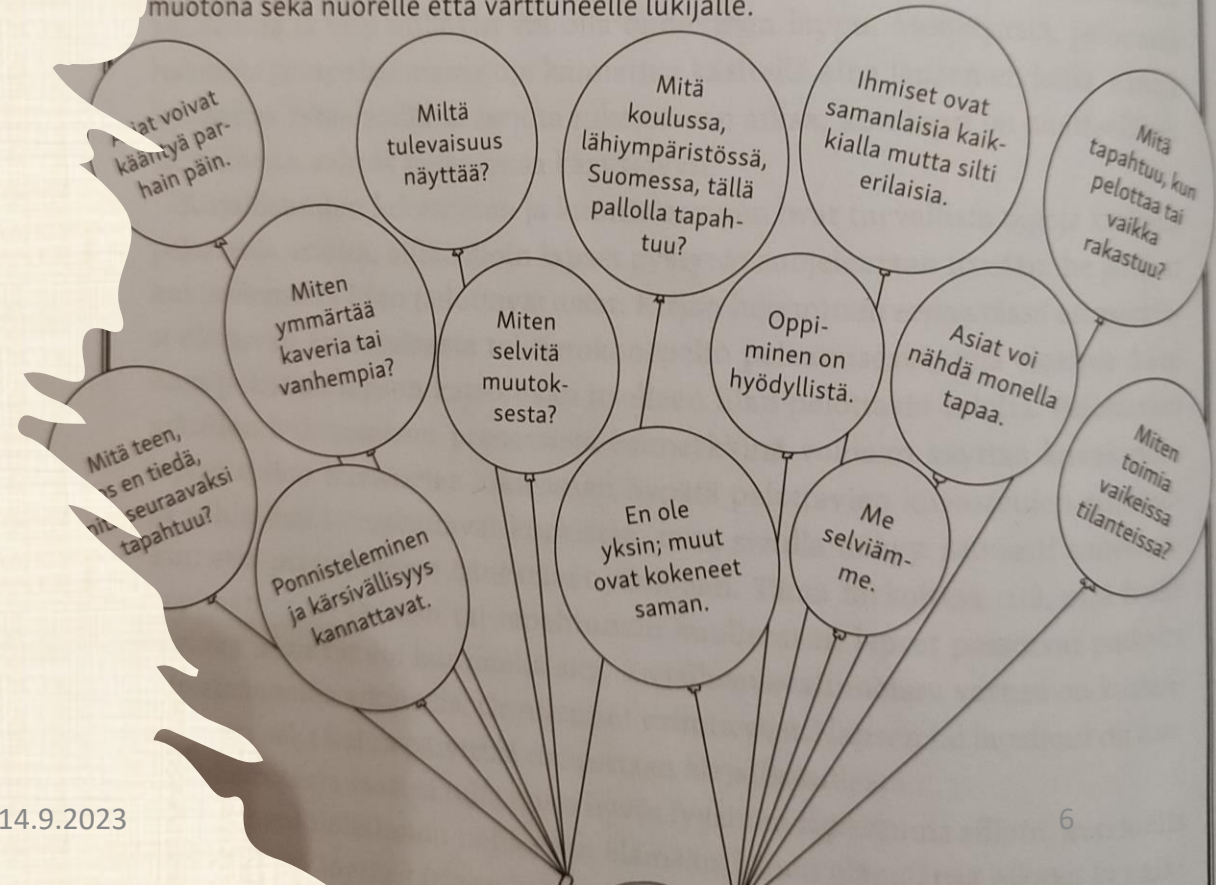

11.10.2024

Tarinoilla lukijaksi

KIRJALLISUUDEN LUKEMISELLÄ ON MERKITYSTÄ

...isen kirjallisuuden lukemisen hyödyt jäävät joskus piiloon, sillä on vaikea pääs-
...än lukijan ajatuksiin ja siihen, miten ne vaikuttavat hänen toimintaansa ja
...sa. Yksilön kehityksen ja kasvatuksen asiat näkyvät ylipäänsä harvoin pi-
...iksi joillekin kasvattajille voi olla vaikeaa nähdä fiktiivisen kirjallisuuden
...ödyllisenä, itsearvoisena toimintana. Kuitenkin lapsilla fiktion tuotta-
...na m... tietönäkökulma ovat monesti yhtä: kirjallisuus kertoo heille yhteis-
...sta ja yhteisöistä ja niissä pärjäämisestä. Fiktiivinen kirjallisuus voi kirjallisu-
...onna Meretojan (2016) mukaan toimia eettisen tutkimisen ja kysymisen
...muotona sekä nuorelle että varttuneelle lukijalle.

Kauppinen 14.9.2023

Suuryhmän sisältöjä:

Miksi luen?

- Opettajan lukijuus & sen merkitys oppilaiden lukijuuteen
- Lukemisen merkitys oppilaille, opeopiskelijoille
- Kriittisiä näkökulmia kirjallisuuskasvatukseen

Ennakkotehtävä suurryhmään 10.10.

Tänään on Aleksis Kiven päivä ja samalla suomalaisen kirjallisuuden päivä. Äidinkieli ja kirjallisuus määrittyy opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2014) monitieteiseksi taito-, tieto- ja kulttuuriaineeksi. Pohdi ja jäsennä:

1. **Millainen on oma suhteesi suomalaiseen kirjallisuuteen ja kulttuuriin – mitä se on, miten se näkyy elämässäsi ja millaista kirjallisuus- ja kulttuurikasvatusta voisit sen pohjalta opettajana oppilaiden kanssa rakentaa?**
2. Keiden kirjallisuus ja kulttuuri oppiaineessa mielestäsi näkyy?
3. Miten lisätä kaikkien oppilaiden omistajuutta ja toimijuutta kirjallisuus- ja kulttuurisisältöjen opiskelussa? **ESIMERKKEJÄ, KÄYTÄNTEITÄ**

Käytä taustalähteitä ajatustesi virittelyyn, esim. Lastenkirjahylly-blogia (<https://lastenkirjahylly.blogspot.com/>), Lukukeskuksen toimintakuvausta (<https://lukukeskus.fi/toiminta/>) ja Lastenkulttuurikeskusten liiton sivuja (<https://lastenkulttuuri.fi/>).

Tee tehtävästä muistiinpanoja suurryhmätyöskentelyä varten.

Opettajan oma lukijuus, oma kulttuurin tuottaminen & omat kulttuurin käyttötavat → arvot, asenteet, suhtautumistapa, orientoituminen kirjoja, taidetta, kulttuurimuotoja kohtaan

- Mitä 'lukuharrastus', 'kirjoittaminen', 'luova tuottaminen' on?
- Miten oppilaiden omaan elämismaailmaan liittyvä toiminta ja tuotokset voivat näkyä koulussa?
- Miten kannustetaan ja tuetaan ilmaisua, luovuutta, omaehtoista toimintaa?

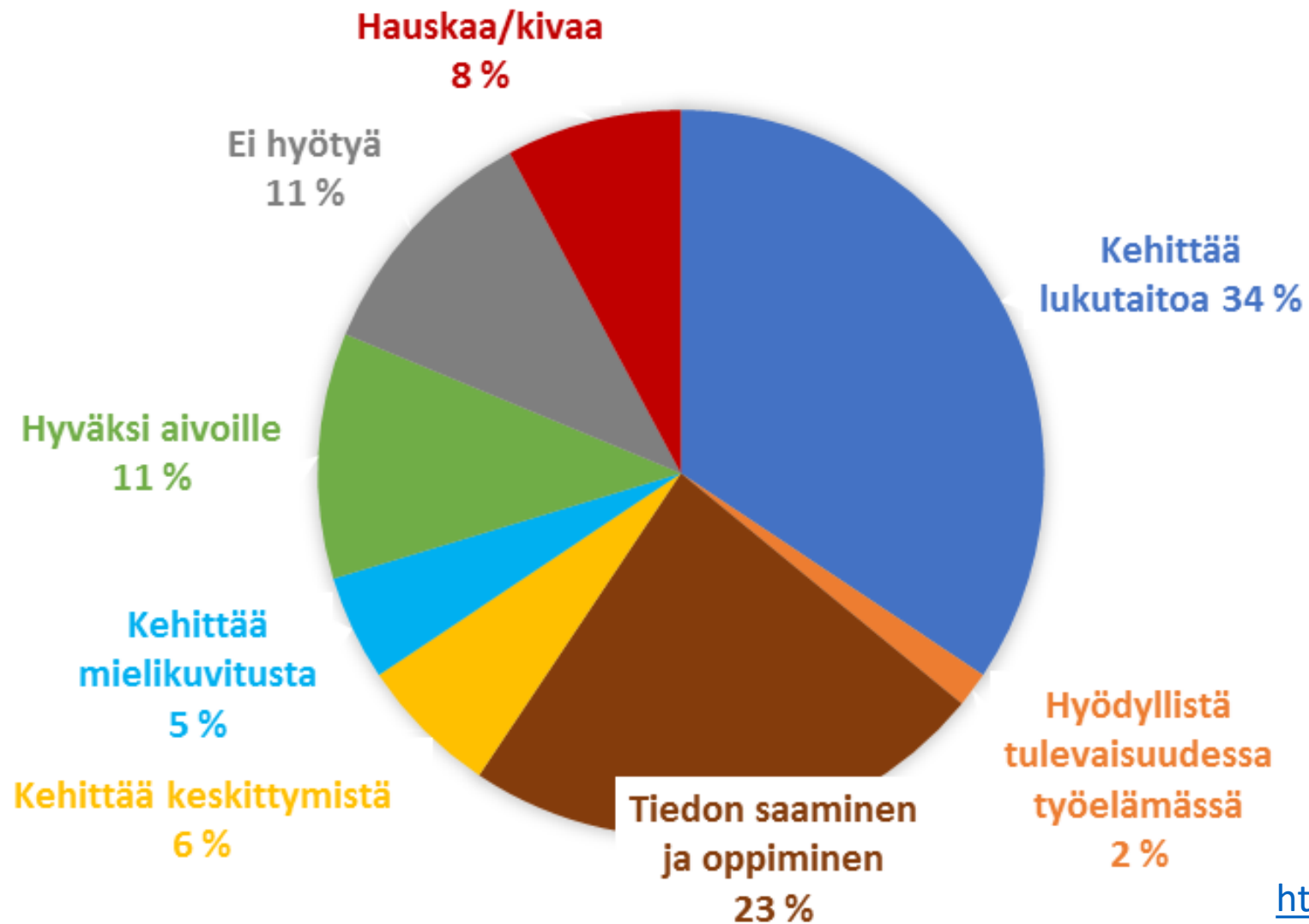

Miksi luen? (5 min)

- Muistele viimeksi lukemaasi kirjaa: millaisen jäljen kirja jätti sinuun, mikä sinua kirjassa innosti ja mikä jäi mietityttämään?
- Vaihdetaan lukukokemuksia pienryhmissä.

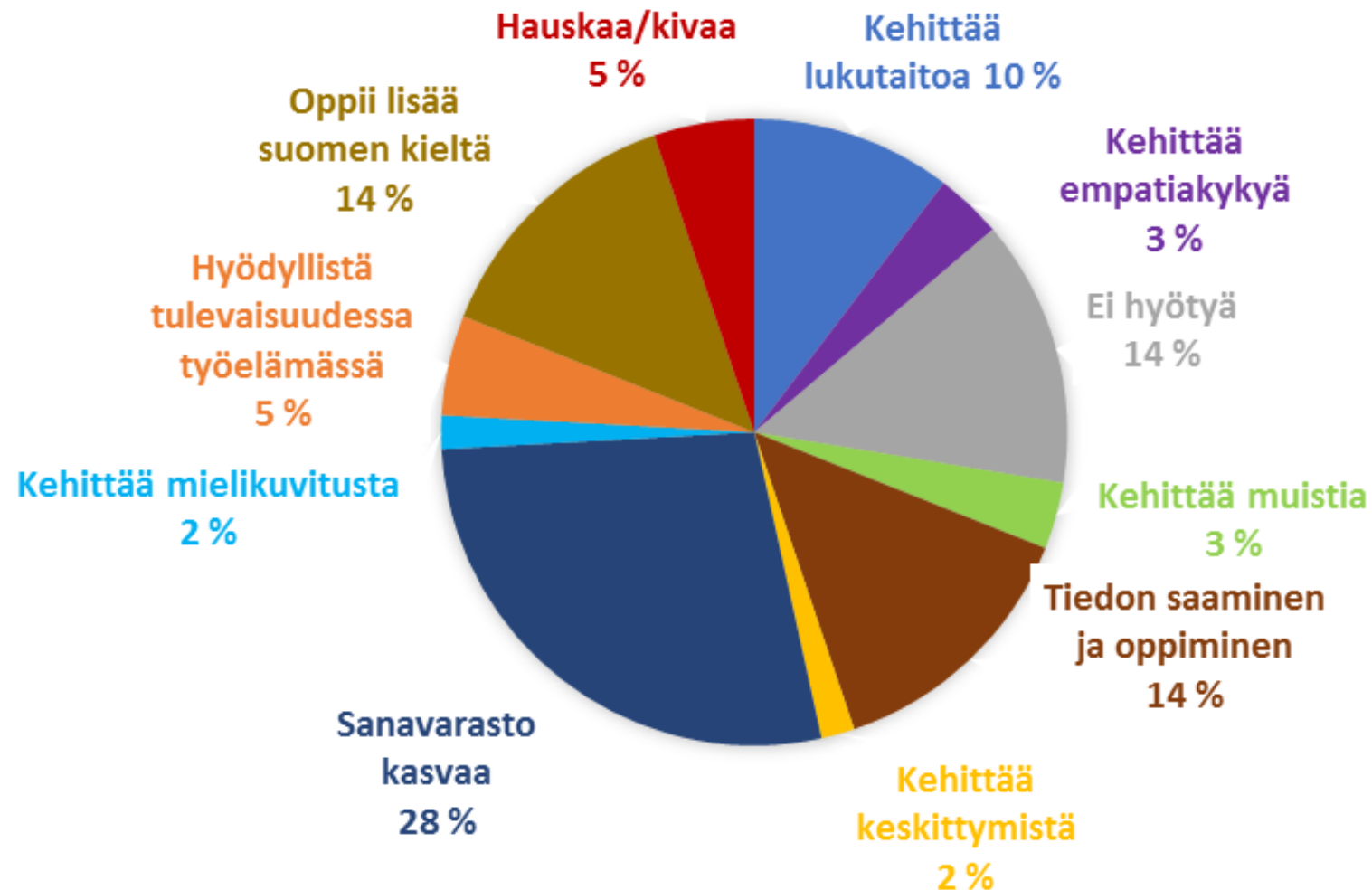
Miksi oppilaat lukevat? Ytimessä-hankkeen oppilaat lukemisen merkityksestä (N=71)

MIKSI LUKEMINEN ON/EI OLE TÄRKEÄÄ? 4. LUOKKA

Miksi oppilaat lukevat? Ytimessä-hankkeen oppilaat lukemisen merkityksestä (N=76)

MIKSI LUKEMINEN ON/EI OLE TÄRKEÄÄ? YLÄKOULU

Luokanopettajat kirjallisuuskasvattajina (Kauppinen & Aerila 2019)

- Opettajan omat lukutottumukset ja asenne kirjallisuutta kohtaan vaikuttavat oppilaan lukemisen käytänteisiin ja lukuintoon (Merga 2015).
- Kysely opettajan lukijuudesta, lukemiskäsityksistä sekä kirjallisuuskasvatuksesta (N=84).

Opettajien kirjallisuusharrastus

- Neljä viidesosaa kyselyyn vastanneista luokanopettajista (N=67) kertoo harrastavansa kirjallisuutta. He kuvaavat sitoutuvansa kirjoihin ja lukevansa erityisesti fiktiivistä kirjallisuutta.

Lukemalla ikään kuin kuvittaa itse oman elokuvansa. Nautin suunnattomasti hauskoista henkilöhahmoista ja jännittävistä juonenkäänteistä.

- Vapaa-ajalla kaunokirjallisuutta lukee jatkuvasti 37 % vastanneista. Puolet luokanopettajista on ”lukenut lapsesta saakka paljon”, ja valtaosa kirjallisuutta harrastavista seuraa myös aktiivisesti muita medioita.

- Viidesosa opettajista (N=17) ei laske puolestaan kirjallisuuden harrastamista omien kiinnostuksen kohteidensa joukkoon.

Olisi myös kiinnostava innostaa sellaisia lapsia lukemaan, joita se ei kiinnosta. Sellaisia kuten minä.

Kirjallisuudenopetuksen resurssit

- Kirjoja on oppilaiden saatavilla hyvin vaihtelevasti ja epätasaisesti eri kouluissa. Koulukirjasto on käytössä vain 62 %:lla ja luokkakirjasto alle 40 %:lla kyselyyn vastanneista opettajista.
- Koulujen kirjakantaa täydentävät lähikirjaston palvelut ovat käytössä noin puolella kouluista ja kirjastoauton palvelut noin neljäsosalla. Kirjastoja käytetään lähinnä luettavan valinnassa.
- Digitaalisia laitteita on kouluissa keskimäärin hyvin saatavilla, MUTTA luetun animointi, omat kuvakirjat, kirjatrailerit tms. esiintyvät vain satunnaisina mainintoina digitaalisten laitteiden tai sovellusten käytöstä kirjallisuudenopetuksessa.

Kirjallisuuden valinta ja arvostus

- Alle 15 % opettajista pitää fiktiivistä kirjallisuutta ja alle 10 % tietokirjallisuutta tärkeänä lukumateriaalina alakoulun oppitunneilla. Myös kuvaa, sanaa ja visuaalisia symboleja yhdistäviä sarjakuvia käytetään niukasti.
- Kaunokirjallisuus ei ole jokapäiväisessä käytössä alakoulussa, sillä sitä käyttää opetuksessaan reilu puolet luokanopettajista usein tai lähes aina.
- Tavallisimmin luokanopettaja antaa oppilaille tietyn määrän kirjavaihtoehtoja, joista oppilas saa valita itselleen kirjan (N=80) tai kaikki lukevat samaa, opettajan valitsemaa ja sopivaksi arvioimaa teosta (N=73). Noin 15 % opettajista ei anna oppilaiden valita luettavaa vapaasti lainkaan (N=12).

Millainen on hyvä lastenkirja luokanopettajien mielestä?

- tunteita ja ajatuksia herättävä
- mielikuvitusta kehittävä, elämän makuinen, laadukasta tekstiä, empatiaa kehittävä
- selkeä ja johdonmukainen, hauska
- sopivan tasoinen ja pituinen lukijalleen, aihepiiri kiinnostaa lasta, tempaa mukaansa, saa aikaan iloa/hymyä/ tunteita
- hauska, hieman jännittävä, hyvin kirjoitettu
- koukuttava siten, että 'se vie mennessään'
- sellainen, josta saa "rakennusaineita" itselleen.
- Sellainen, minkä aihepiiri kohdistuu juuri lukijan ikäisten maailmaan. Sen avulla voidaan käsitellä vaikeitakin asioita, joita ei ehkä muuten olisi tullut käsiteltyä. Toisaalta hyvä kirja myös viihdyttää ja sen voi lukea monta kertaa uudestaan
- Kirja voi olla jopa sellainen, joka jättää lapsen pohtimaan jotakin aihetta/ongelmaa.
- Hyvä kuvitus ja teksti huolella valittu. Antaa lukijalle uusia kokemuksia / elämyksiä ja myös tietoa.
- Ennen kaikkea hauska! Hyvä kieli ja kiinnostava tarina ovat myös tärkeitä.
- Ottaa tunteet haltuun osoittelematta
- Sellainen, jossa on hyvä sanoma. Se jättää lukijalleen tunnekokemuksen ja vaikuttaa lukijansa ajatteluun. Lastenkirjoissa kuvituksella on iso painoarvo. Kuvan ja tekstin täytyy tukea toisiaan.
- Sellainen, josta lapsi onnistuu.
- Mukaansatempaava, ehkä jossain määrin opettavainen ja mielenkiintoista sanailua sisältävä.
- Hauska, oivaltamiseen innostava, kielellä leikittelevä. Toivon myös erilaisille harrastajille omakohtaista luettavaa.
- Elämyksellinen, mielikuvituksellinen, kaunis, jännittävä.
- Kuuluu johonkin sarjaan, että oppilaan on helpompi löytää lisää luettavaa.
- Juoni on tärkeä, lasta ei saa aliarvioida liian helpoilla tarinoilla.
- Lasta lukijana arvostava.
- Hauska, opettavainen, sisältää arvopohdintaa, lennättää mielikuvitusta ja antaa lukijalle uusia kokemuksia.

Luokanopettajaopiskelijoiden lukijuus Suomessa ja Iso-Britanniassa (Aerila, Kauppinen, Siipola, Munherjee & Cremin, tulossa)

- Kysely suomalaisten ja englanninkielisten opettajaopiskelijoiden (N = 353) lukemisesta ja oman lukemisen merkityksestä lukemisen pedagogiikalle.
- Lähes kaikki opettajaopiskelijat pitävät lukemisesta, suhtautuvat lukemiseen myönteisesti ja pitävät opettajien omaa lukemista tärkeänä. Lukeminen on kuitenkin monille vain mahdollinen vapaa-ajan toiminta, jota arvostetaan, mutta johon ei ole aikaa.
- Oma lukeminen vaikuttaa lastenkirjallisuuden tuntemiseen, arvostukseen kirjoja kohtaan ja pedagogisiin ideoihin.
- Mitä enemmän opettajaopiskelija sitoutuu lukemiseen (aika, monipuoliset lukukokemukset), sitä enemmän hänellä on alalta tietoa, jota hyödyntää opetuksessaan.

Miten lapsia ja nuoria kannustetaan lukemaan? Lukuilon aakkoset eli MSM-malli käyttöön!

(TARU®; Aerila & Kauppinen, 2020)

M

- lisätään lukemisen ja lukumateriaalien **määrää**

S

- tarjotaan **sopivantasoisia** ja lapsen mielenkiinnon kohteisiin sopivaa luettavaa.

M

- luodaan sopiva ympäristö ja pedagogiikka **mielekkäälle** lukemiselle

Lukemisen jäsentäminen!

TARU®-LUKUOSAAMISMALLI

TARU®-
kaveri

TARU®-ilo

TARU®-
perhe

TARU®-
taito

TARU® –Tarinoilla lukijaksi 2017– <https://tarinoillalukijaksi.fi/>

- YTIMESSÄ – Kirja kaiken oppimisen keskiöön 2018–19 <https://sites.utu.fi/ytimessa/>
- RINNALLA-TARU® – Sosiaalisemotionaalisen kasvun tukeminen taide- ja kerrontalähtöisen mentoritoiminnan avulla varhaiskasvatuksessa 2018–20 www.utu.fi/rinnalla
- IKI-TARU® – Innovatiivisen kielikasvatuksen kartta ja kompassi 2018–21 <https://sites.utu.fi/iki-taru/>; <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/75443>
- POLKU – positiivisen lukijuuden kautta aktiiviseen lukijayhteisöön 2020–21 <https://sites.utu.fi/polku-taydennyskoulutus/>
- Sanojen sinfonia 2020–21 <https://www.turku.fi/blogit/kulttuuriblogi/sanojen-sinfoniaa-lounais-suomessa-lukemisen-sulosavelia-kaikenikaisille>
- LUJA – lukitukea tarvitsevien oppilaiden lukijuuden ja osallisuuden edistäminen (Lounais-Suomen AVI) 2020–22
- Lukeva Salo – lukudiplomit 2020– <https://salo.fi/varhaiskasvatus-ja-koulutus/lukeva-salo/>
- Lukupesä – Lugemispesa EstRA, FinRA, LatRA 2021–23 <https://finrainfo.fi/lukupesä/>
- TARU®-opas <https://tarinoillalukijaksi.fi/materiaalit/> ; TARU®-media 2023–24, luokkahuoneinterventio mediatekstien käytöstä oppimisessa
- LULU – Lukumaan lumo, 2023–24, Länsi-Suomen AVI

Lähteitä:

- Aerila, J.-A., Kauppinen, M., Siipola, M., Munkherjee, S. & Cremin, T. 2024. Student teachers as readers: The reading experiences and reading pedagogy of Finnish and British student teachers. Australian Journal of Literature Education.
- Cremin, T., Mukherjee, S. J., Aerila, J., Kauppinen, M., Siipola, M., & Lähteelä, J. (2024). Widening Teachers' Reading Repertoires: Moving beyond a Popular Childhood Canon. Reading Teacher, 77(6), 833-841. <https://doi.org/10.1002/trtr.2294>